

gen, da hun kom hjem. Hverken landarbejderfamilien eller historien har angiveligt andet med Mogens Frijs at gøre, end at avisen *Demokraten* med henvisning til landarbejdernes dårlige vilkår drog paralleller mellem denne historie og den samtidige summariske udsmidning af tolv landarbejderfamilier på den bortforpagtede herregård Boller, som Frijs ejede. Spørgsmålet fra denne anmelder bliver, om dette billede ikke har en for marginal tilknytning til bogens emne – navnlig når fotoets frygtindgydende karakter tages i betragtning.

På den anden side er det denne bogs fortjeneste, at anmelderen nu har kendskab til eksistensen af det ganske enkelt uovertrufne billede af en halvt påklædt Mogens Frijs, hvis nøgne overkrop ser præcis de 59 år gammel ud, den er, mens han iført badehætte og bistået af en indfødt er i færd med at gøre sig klar til bad i lejren på en jagttur på Sri Lanka. Dette kendskab ville anmelderen nødig have været foruden.

Samlet set er biografien lidt af en bedrift, idet man har draget en for langt størstedelen af den danske befolkning glemt politisk skikkelse frem af historiens tåger. Det står klart, at der her er tale om en ikke bare relevant, men også spændende og levende biografi om et netop pga. sin arkaiske baggrund såre spraglet menneske.

Jens Lei Wendel-Hansen

| MIKKEL VENBORG PEDERSEN: *Den perfekte gentleman. Mænd, stil og idealer i verden af i går*, Gads Forlag, København 2018, 432 s., 349,95 kr.

Er gentleman'en død? Tilbage i 1930 skrev Kai Friis Møller i hvert fald hans nekrolog. Anledningen var en anmeldelse af Henry Dwight Sedgwick's *In Praise of Gentlemen*. Friis Møller mente, at bogen led under, at forfatteren aldrig havde set en sådan, og at han derfor havde erstattet selvsynet med en vidtløftig læsning om emnet. Dog, med alle dens citater fra fortidige skribenter anerkendte den maliciøse Friis Møller bogen som „en Slags Omnibus-Bog om Gentleman'en gennem Tiderne“ (Kai Friis Møller: *Skribenter og Bøger*, Kbh. 1942, s. 343-45).

Mikkel Venborg Pedersen har næppe heller set en perfekt gentleman, men som museumsmand kender han til alle udenværkerne, og i sin nye, store bog om emnet leverer han detaljerede redegørelser for påklædning, kropspleje, indretning af hjem og lignende. Ja, hen imod slutningen kan han illustrere sagen med en side fra *En Gentlemans ABC*, udkommet 1915: Når gentleman'en er på gaden eller på arbejde anbefales f.eks. jaket, vest, gråstribede benklæder, sort filthat, kulørt skjorte med faste manchetter, dobbeltflip, kulørt bindeslips og kulørte

ruhandsker. Når programmet er eftermiddagste eller promenade, kan man fra anbefalingen nævne: diplomatfrakke, vest i samme materiale, benklæder af stribet kamgarn, silkehat, dobbeltflip, Ascot-slips, lyse ruhandsker og lakstøvler.

Venborg Pedersen fremdrager spændende kilder om mode og dragthistorie, men som John Chr. Jørgensen viser i *Da kvinderne blev journalister* (2012), kunne der også være stof at hente i aviserne og i dameblade som *Damernes Blad* (1898) – i 1902 omdøbt til *Hjemmet* – og *Frou-Frou. Illustreret Dameblad til Nytte og Underholdning* (1903-05) og *Vore Damer* (1912-40).

I Danmark er det Herman Bang, som for alvor skærper blikket for moden som et tidens tegn, sekunderet af sine gode og onde ven Gustav Esmann. Men det stærkeste udsagn om tiden stammer fra Charles Baudelaire, der skrev, at i 1800-tallet trak manden i sørgedragt. Venborg Pedersen anfører også, at herremoden blev mørkere, mere diskret. Men imod forsøgene på at forklare dette mørke med 1800-tallets borgerlige fokus på arbejdsomhed indvender han, at der „i detaljerne var mange, mange muligheder“ (s. 71). Det fremgår desværre ikke, hvorvidt dette betyder, at det mørke look fortsat kan læses som symptom på skiftet fra det aristokratiske 1700-tal til det borgerlige 1800-tal, eller om forklaringen skal søges et helt andet sted.

Hvis man tænker på hotellet, som fik sit store gennembrud i det 19. århundrede, og som netop befolkedes af gentlemen, er det evident, at her mødtes aristokrati og borgerskab, og at borgerskabet her kunne nyde den royale, imperiale, majestætiske atmosfære i „le grand hotel“, der gerne pralede med ekstra adjektiver som „royal“, „imperial“, „majestic“. Hotellet som ramme om tidens sociale ambitioner møder man i dansk litteratur hos bl.a. Herman Bang og Henrik Pontoppidan.

Venborg Pedersen nævner dandyen Beau Brummell, som Charles Baudelaire i 1863 tolkede som et „tidens tegn“. Brummells kombination af diskretion og omhu for detaljen læser Richard Sennett i *The Fall of Public Man* (1977) som en slags symptom på forfaldet i den offentlige kultur – og privatmenneskets fremmarch. Men af noter og litteraturliste fremgår det ikke, om Venborg Pedersen har læst Sennett – og om han, i givet fald, har synspunkter på denne tolkning.

Bogens fokus er gentleman'en, som man i perioden 1870-1914 ønskede, at han skulle være, og som han rent faktisk var. Kilder til ønsket er f.eks. bøger om takt og tone, kilder til virkeligheden er erindringsbøger. Bogens hovedkilder til det levede og oplevede liv er erindringsbøger af gentlemen som lægen Paul Bergsøe, museumsdirektøren Emil Hannover, godsejeren Emil Holstein-Rathlou, journalisten Franz von Jessen, skoleborgmesteren Ernst Kaper, lægesønnen og forfatteren Mogens Lorentzen, adelsmanden og forfatteren Palle Rosen-

krantz og juristen og forfatteren Otto Rung. Hertil kommer Herman Bang, selv om det indledningsvis udtrykkeligt fastslås, at „vores metode er en anden end den litteraturhistoriske“ (s. 30).

Det er nu alligevel klogt, at Bang også er inddraget, og Venborg Pedersen kunne med fordel have været mere åben over for de litterære beskrivelser af gentlemen. Eksempelvis skriver førnævnte Paul Bergsøes far, Vilhelm Bergsøe, i *Fra Piazza del Popolo* (1866) om „en fuldkommen Gentleman“. Og en simpel søgning på Arkiv for dansk Litteratur viser, at der optræder gentlemen hos andre forfattere som Emil Aarestrup, Frederik Paludan-Müller, Søren Kierkegaard, M.A. Goldschmidt, Edvard Brandes, Georg Brandes, Holger Drachmann, Sophus Schandorph, Karl Larsen, Knud Hjørtø, ja selv en enkelt gentleman i Grundtvigs *Kirke-Speil*, hvor man kan læse om Knud den Stores forsøg på at blive „en fuldstændig engelsk Gentleman“.

Hvad angår valget af erindringsforfattere, kan man kun bifalde dette. Det er gode skribenter, og de giver levende skildringer af tidens kulturhistorie. De mange velvalgte citater gør læsning af bogen til lystlæsning. Og den tanke opstår under læsningen, at bogen måske havde vundet i skarphed, hvis den fra begyndelsen havde anført, at den er bygget op om disse 8-10 hovedpersoner. Som bogen foreligger, er strukturen lidt efter melodien: et emne slås an (skole, sport e.l.), hvorefter der bredes en vifte ud med citater fra erindringsbøgerne. Det havde skærpet fremstillingen, hvis den ikke bare havde tappet erindringerne for kulturhistorisk stof, men også brugt dem til at give et signalement af erindringskriverne. Og måske et svar på, hvordan de administrerede forholdet mellem ideal og virkelighed.

I indledningens rids af de historiske linjer trækkes en linje tilbage til stoikerne, bl.a. til Cicero. Her kunne det have været på sin plads at nævne, at hans store bog om talekunsten var en stor inspiration for Castigliones bog om hofmanden, *Il Cortegiano*, fra 1528. Og at der fra Castiglione udgik en stor inspiration til Nicolas Faret og andre, der i 1600-tallet for et stadig større publikum udlagde idealet om at være „et honnet menneske“. Et yderst vigtigt led fra Cicero over Castiglione til Faret – og videre til Emma Gad – er talerkunsten og konversationskunsten. Venborg Pedersen nævner, at Castigliones hofmand „bør kunne tale frit og uden modstand i et jævnt, men dog elegant sprog“ (s. 41) og helst med inspiration fra den klassiske litteratur. Det ville have løftet Venborg Pedersens bog, hvis han havde taget denne sproglige dimension med i sin brug af erindringerne; hvis han havde gjort forsøg på at karakterisere deres sprog og stil. Et enkelt sted nærmer han sig dette: Først bringer han et citat fra officerssønnen H.G. Orlriks *Erindringsbilleder* – som i denne tøj-orienterede bog sjovt nok handler om drenges lykke ved at kaste sig i vandet uden „anden Badedragt,

end den, selve de blaa Bølger hyllede dem ind i “ (s. 257) – og så kommenterer Venborg Pedersen: „Borgerskabets dyrkelse af sommerferietidens frie og naturlige liv gør, at tonen i de fleste erindringer er som her“ (s. 257).

I bogens rids af den samtidshistoriske kontekst, perioden 1870-1914, peger den på brydningen mellem den traditionelle orientering mod Tyskland og den stadig stærkere orientering mod England, som jo bl.a. viste sig med selve begrebet gentleman. Skildringen af hjem, skole, byliv med stormagasiner og cafeer, sommerliv med badehoteller og sommerhuse og sporten – som jo også stammer fra England – er fuld af gode, oplysende eksempler. Men afsnittet om arbejdslivet er alt for kort, og det politiske liv er fraværende. Ganske vist har Viggo Hørup engang sagt, at „Vil man have et Parti af lutter Gentlemen, saa faar man aldrig et Parti“, men hvis periodens politisering virkede imod gentleman-idealet, burde det have været genstand for en nærmere overvejelse. Hvilke kræfter i „verden af i går“ virkede fremmede for de blidere sæder, der sammenfattes i gentleman-idealet, og hvilke kræfter virkede hæmmende.

Bogen åbner med en sætning, som kortslutter fra „enhver“ til „man“: „Enhver ved, hvad en gentleman er, indtil man ønsker at skrive en bog om ham“. Men den er holdt i en stil, hvor enhver kan følge med – og hvor enhver efter endt læsning vil kunne se en rigtig gentleman for sig – i tøjet, på gaden, på stranden, hvor som helst, godt hjulpet af en mængde herlige, kostelige illustrationer. Hermed er det sidste ord ikke sagt eller skrevet om gentleman'en, men mange gode ord er at finde i denne bog.

Martin Zerlang

| STEFAN ARVIDSSON: *Morgonrodnad. Socialismens stil och mytologi 1871-1914*, Nordic Academic Press, Lund 2016, 332 s., 239 SEK.

Ligesom så mange andre historiske fænomener er socialismens historie hovedsagelig tolket ud fra skiftende sejrherres perspektiv. For nogle årtier siden stod striden mellem socialdemokrater, kommunister og socialismens modstandere, der hver især ville fremstille sig som sejrende sandhedspositioner. I dag er den almene debat derimod langt mere entydigt domineret af den kapitalistiske verdensordens tilhængere, om end de finere detaljer i venstrefløjens historie stadig drøftes blandt de tilbageværende kredse af socialister.

Hvert af disse sejrherreperspektiver har indsnævret tolkningen af historien, udviklingen og fremtidsudsigterne omkring en enkelt, dominerende udlægning – og har dermed også inddæmmet selve sansen